

1

1: Na Zahodnem Balkanu gnezdi približno 20 % evropske populacije globalno ogrožene kostanjevke (*Aythya nyroca*), od tega velika večina na Hrvaškem.
foto: Davor Krnjeta

Politično in etnično gledano v Evropi najbrž ni bolj raznolike regije od območja, ki smo ga nekdanje geografsko in čustveno tekoče in brez premislekov umeščali »nekam« med Triglav in Vardar. Regija je raznolika v vseh pogledih, zato si nekaj pestrosti zasluži tudi pri poimenovanju – nekdanje smo območje imenovali Jugoslavija. Teh je bilo kar nekaj, prva - kraljevina, po kratkotrajnih drugi in tretji najbolj znana četrtina (včasih smo ji zaradi praktičnosti rekli tudi kar druga) – zveza socialističnih držav - SFRJ, do skrčene pete, Zvezne republike Jugoslavije, ki je obsegala le Srbijo in Črno goro. Kot bi govorili na primer o znamki avtomobila, saj veste – golf dvojka, trojka in tako naprej – podobno smo opredeljevali tudi bolj ali manj - ali bolje - manj ali bolj prijateljske in trajne zveze sicer sorodnih narodov tega geografskega območja.

Sveži piš peruti nad Zahodnim Balkanom

// Borut Rubinić

Po razpadu, ki je sledil vsem znanim peripetijam in tragedijam, je bilo nekaj časa moderno omenjeno območje geografsko opredeljevati kot bivšo Jugoslavijo, ex-YU ali bivšo SFRJ. Trenutno je najbolj v modi oznaka Zahodni Balkan. Zdi se le, da si različni avtorji ne morejo priti na čisto, ali v ta okvir šteti tudi Slovenijo ali ne, prav tako pa ni jasno, kdaj zraven štejejo Albanijo. Tako obstajajo vsaj tri različice tega območja – tisto s Slovenijo in Albanijo ter obe le z eno ali le z drugo državo; zdi se mi, da je govor tudi o četrti varianti – tisti brez ene in druge. Druge držav(ic)e, ki tvorijo ta živopisni šopek, so Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija, Črna gora, Makedonija ter Kosovo. Slednja sicer še ni priznana kot polnopravna država po merilih Združenih narodov. Tudi z imenom Makedonija ne gre vse gladko... A pustimo vse te politične teme in se posvetimo lahkotnejšim vprašanjem, trajnejšim tako od narodov ali entitet, ki so v zadnjih dveh tisočletjih poselili to območje, še bolj pa od razmejitev, ki jih na zemljevide rišejo vodje teh miniaturnih ljudstev.

Zahodni Balkan v številkah

Naj se za začetek dotaknemo nekaj statistike:

Število ptičjih vrst: Slovenija (376), Hrvaška (369), Bosna in Hercegovina (318), Črna gora (>300), Srbija (360), Makedonija (335)

Število ptičjih vrst, ogroženih v globalnem merilu, ki se redno pojavljajo na Zahodnem Balkanu: 19 vrst; gnezdi jih še 12 (vsaj dve sta izumrli po drugi svetovni vojni): kraljevi orel (*Aquila heliaca*), kostanjevka (*Aythya nyroca*), zlatovranka (*Coracias garrulus*), južna postovka (*Falco naumanni*), rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*), črnorepi kljunač (*Limosa limosa*), rjavi škarnik (*Milvus milvus*), egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*), veliki škurh (*Numenius arquata*), balkanski muhar (*Ficedula semitorquata*), velika droplja (*Otis tarda*) in kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*)

Število IBA/pričakovano število IBA: Slovenija (25/30), Hrvaška (40/50), Bosna in Hercegovina (3/30), Srbija (42/55), Črna gora (5/20), Makedonija (13/25); skupaj: 128/210

Število nacionalnih parkov: Slovenija (1), Hrvaška (8), Bosna in Hercegovina (3), Srbija (5), Črna gora (4) in Makedonija (3); skupaj: 24

Število krajev pod zaščito UNESCO-ve svetovne dediščine: Slovenija (1), Hrvaška (7), Bosna in Hercegovina (2), Črna gora (2), Srbija (4), Makedonija (1); skupaj: 17

Število otokov, jezer, velikih rek ipd.: 1246 otokov na Hrvaškem, 13 majhnih v Črni gori; tri velika tektonska jezera (Ohridsko, Prespansko, Skadarsko), reke Sava, Drava, Donava, Tisa, Drina, Morava, Vardar itd.; vsaj 14 velikih kraških polj (7 v Hercegovini, 5 na Hrvaškem, Cerknjsko jezero v Sloveniji)

Biotska pestrost regije

Vsi šablonski opisi, s katerimi tako radi opisujemo Slovenijo kot raznoliko deželo, kjer na majhnem prostoru srečamo tako visoke gore, strnjene gozdove, sredozemsko obalo, plodne rečne nižine in različne kulturne krajine, v še večji meri veljajo za Zahodni Balkan. Ker se tu srečujejo številni evropski biogeografski elementi – celinski srednjeevropski, alpski, sredozemski, turkestarsko stepski in še kakšen – je pestrost verjetno večja kot na katerem koli drugem po velikosti primerljivem območju v Evropi. Visokogorje Alp, razčlenjena jadranska obala z več kot tisoč otoki in otočki, obsežne plodne nižine v Vojvodini in Slavoniji ter ostanki panonskih step, gosti in odmaknjeni dinarski gozdovi, široka kraška polja in nepregledni labirinti podzemskih kraških pojavov, tri velika tektonska jezera in suhe makedonske stepe, Donava in druge velike reke z ostanki poplavnih gozdov ter nepregledno število raznolikih kulturnih okolij, ki so pustila pečat na arhitekturi krajine. Vse to so elementi regije, ki ima marsikaj skupnega – ne le zgodovino in jezike, pač pa tudi navade in čustvovanja. Kljub razlikam, ki so podobno pestre kot vse zgoraj opisano, pa je, po drugi strani, skupnih točk več, kot bi si marsikdo mislil ali upal priznati.

Čezmejno sodelovanje

Prav slednje - skupne točke - smo izkoristili za razvoj sodelovanja, ki poteka pod mentorstvom evropske pisarne zveze BirdLife International ter DOPPS. V program čezmejnega sodelovanja, ki ga v prvi fazi v večji meri finančno podpira Evropska komisija, je poleg omenjenih dveh vključenih še sedem organizacij s sorodno usmerjenostjo – varovanjem ptic (in drugih divjih živih bitij) ter ohranjanjem njihovega življenjskega okolja. V projekt

2: Gnezdeča populacija vranjekov (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) na Hrvaškem je ocenjena na približno 5.000 parov. To verjetno pomeni približno tretjino celotne populacije sredozemske podvrste tega kormorana.
foto: Ivan Budinski

3: Globalno ogroženi kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*) je gnezdilka Prespanskega in Skadarskega jezera, dveh velikih tektonskih jezer Zahodnega Balkana.
foto: Borut Rubinić

4: Eno najpomembnejših območij za ptice v tem delu Evrope je Ovče pole v Makedoniji. Med drugim gre za najpomembnejše območje za kraljevega orla (*Aquila heliaca*) v Evropi, saj tu gnezdi do 15 parov te globalno ogrožene ujede.
foto: Borut Rubinić

z naslovom *Krila nad Balkanom* (Wings Across the Balkans) so vključene naslednje organizacije: društvo BIOM in Hrvaško ornitološko društvo (HOD) s Hrvaške, Liga za ornitološko akcijo (LOA) in Društvo za varstvo in proučevanje ptic Vojvodine (DZPPV) iz Srbije, Ornitološko društvo »Naše ptice« iz Bosne in Hercegovine, Center za varstvo in proučevanje ptic (CZIP) iz Črne gore ter Makedonsko ekološko društvo (MED). Namen začetka medsebojnega sodelovanja je krepitev kapacitet in znanja omenjenih organizacij skozi izmenjavo izkušenj na področju varstva ptic in njihovih habitatov. V ta namen smo vzpostavili redno komunikacijo prek spletne pogovorne skupine, programa Skype in bolj ali manj rednih sestankov, kjer se v živo pogovarjamo o uresničevanju nalog, ki smo si jih naložili. Najpomembnejše naloge so predlog zavarovanja vsaj enega pilotnega območja (Mednarodno pomembno območje za ptice – IBA ali potencialni IBA) v vsaki državi, uskladitev zakonodaje, ki se tiče ptic, z določili Ptičje direktive v Srbiji, Črni gori in Makedoniji, organizacija vsaj dveh delavnic na temo krepitev nevladnih organizacij našega tipa ter izboljšanje znanja glede IBA v vsaki posamezni državi.

Ideja skupnega zahodnobalkanskega projekta je izmenjava informacij med sorodnimi organizacijami, ki se srečujejo s podobnimi težavami in izzivi. Organizacije, ki so partnerice v projektu, so na različnih ravneh razvoja. V naši skupini so tako

organizacije z več desetletno tradicijo (MED, HOD in DZPPV), CZIP, ki bo naslednje leto praznoval desetletnico obstoja, ter organizacije, mlajše od deset let - BIOM, Naše ptice ter LOA. Najstarejši MED (ustanovljen že leta 1972) zaposluje 11 ljudi, medtem ko večina drugih le po enega ali dva človeka. Različne so tudi izkušnje, ki jih imajo organizacije na posameznih področjih delovanja – nekatere so bolj izkušene v odnosih z javnostjo, druge veliko energije vlagajo v močno in zanesljivo bazo popisovalcev, tretje imajo precej uspehov v naravovarstvenih prizadevanjih.

Ker si organizacije v veliki meri delijo geografski, zgodovinski, kulturni in jezikovni prostor, je izmenjava izkušenj zelo dobrodošla in smotrna. Seveda je zaradi pestrosti in različnih ravni razvoja pomemben tudi individualni pristop. DOPPS v skupini po eni strani deluje kot most med omejenimi društvi ter krovno organizacijo BirdLife International – slednja si na področju Zahodnega Balkana želi strokovnih in zanesljivih partnerskih organizacij – po drugi strani pa v partnerskih organizacijah vidi svež partnerski odnos, možnost za nadgradnjo, potrditev ali popravek lastnih razmišljanj, dejanj in vizij. Društva z Zahodnega Balkana namreč v marsičem spominjajo na DOPPS. Poleg tega, da jih vežejo podobni razvojni izzivi, s kakršnimi se je DOPPS srečeval v zadnjem desetletju in pol razvoja, jim je soroden tudi neizmeren zanos, želja po razvoju v velike pomembne organizacije, ki bodo lahko pomembno prispevale k varstvu na-

rave v matičnih deželah. DOPPS tako pri sodelovanju v tej regionalni navezi velikokrat zamenja vlogo učitelja za vlogo učenca. V zameno za »tehnične izkušnje« se drug od drugega marsikdaj nalezemo neprikritega navdušenja, iskrenega zanosa in novega poleta. Pravo partnerstvo je vedno dvosmerni proces, edini dobri učitelj pa je tisti, ki ga učenec na koncu preseže v znanju ali veščinah.

Partnerstvo v globalni zvezi BirdLife International

Bela lisa znanja o pticah in veščinah njihovega varovanja na Zahodnem Balkanu je še vedno dokajšnja, a se z leti vztrajno zmanjšuje. Svoj delež pomembno prispeva tudi komunikacija med nami – nevladnimi neprofitnimi organizacijami za varstvo ptic in njihovih habitatov iz te regije – ki je močno okrepljena tudi po zaslugi pričujočega projekta *Krila nad Balkanom*. Regionalni pristop lahko v marsičem pospeši razvoj posamezne organizacije in okrepi njeno vlogo na nacionalni in mednarodni ravni. Najboljši primer za to je ravno zveza BirdLife International. Visoke standarde spremljanja in varovanja ptičjih populacij in življenjskih prostorov ptic ter vseh drugih živih bitij lahko brez posebnih zadržkov in spreminjanj preslikamo tudi na regijo Zahodnega Balkana.

Skupaj bomo hitreje kot vsak zase našli rešitve za skupne grožnje, ki trenutno najbolj pestijo ptice in njihov življenjski prostor v naših krajih – graditev hidro in vetrnih elektrarn, razvoj cestne in turi-

stične infrastrukture, intenzifikacija kmetijstva in gozdarstva ter zgrešena kmetijska in gozdarska politika, lov in krivolov, urbanizacija in druge. Obenem bomo uspešnejši tudi pri iskanju priložnosti in pozitivnih primerov, npr. trajnostni razvoj, ki vključuje sonaravne kmetijske prakse, celostno vključevanje skupnosti v sonaravni trajnostni razvoj, ekološki turizem in podobno.

Rezultat sodelovanja, ki smo ga v opisani obliki vzpostavili z začetkom letošnjega leta, se bo pokazal tudi v partnerstvu zveze BirdLife International. Le v Sloveniji (DOPPS kot polnopravni partner) in v Makedoniji (MED kot partner zastopnik – *partner affiliate*) sta na Zahodnem Balkanu organizaciji, ki sta formalno vključeni v zvezo BirdLife International. Pričakujemo, da bomo s pomočjo projekta *Krila nad Balkanom* naredili korak naprej k partnerstvu v regiji in v zvezo, ki trenutno obsega več kot sto partnerskih organizacij, povabili še kakšno novo. Tokrat iz ene najlepših regij Evrope, ime si izberite sami!

Borut Rubinič je koordinator projekta *Wings Across the Balkans* pri BirdLife International. ●

5: V Bosni in Hercegovini proces imenovanja IBA še zdaleč ni končan. Zaenkrat so ornitologi definirali le tri mednarodno pomembna območja v tej državi, eno izmed njih je mokrišče Barđača. foto: Dejan Kulijer

6: Morda se po človeku kdaj pa kdaj zgledujejo tudi ptice – v Makedoniji v gnezdh bele štoklje (*Ciconia ciconia*) pogosto naletimo na cele kolonije travniških vrabcev (*Passer hispaniolensis*). foto: Borut Rubinič

7: Eno najpomembnejših in najbolj znanih območij ohranjene narave v nekdanji Jugoslaviji je Kopački rit, krajinski park na izlivnem delu reke Drave v Donavo. foto: Goran Šafarek

8: Planota Pešter je edinstveno območje na jugozahodu Srbije, ki ga posejlujejo zanimive vrste ptic, po eni strani značilnih za visokogorje, po drugi pa za nižinske odprte in močvirne predele. foto: Slobodan Puzović